

OSMANLI COĞRAFYASINDA ASIRLARCA OKUNAN YAZICIOĞLU MEHMED'İN TASAVVUFİ MANZUM ESERİ: MUHAMMEDIYE

Kemal Yavuz Ataman

Dr., Sosyal Siyaset Doktoru, Danışman Ltd.Türkiye

Özet. Osmanlılar İslam ve Türk tarihinde müesseseseleşmiş, müstesna bir cemiyeti ve devleti tesis etmişlerdir. Bu veçhile bir tasavvuf medeniyeti olan Osmanlılarda sufi alim, mütefekkir, müellif, edip ve şairlerin manzum ve mensur eserleri insanların irşadında müessir olmuşlardır. Osmanlılar devrinde kitabî kültür ile sohbet kültürü arasında bir köprü kurulmuştur. İnsanların şahsiyet eğitimine, irfanına önem verilmiş, halkı irşat eden bazieserler alakalarıda çok cezbetmiştir. On beşinci asırda yaşayan Osmanlı alimi, mutasavvıf, müellif, şair Yazıcıoğlu Mehmed Efendi'nin Muhammediye isimli eseri bunlardan birisidir. Eser halk tarafından en çok okunan kitapların başında gelmektedir. *Muhammediye* sade, samimi, saf ve akıcı bir üslupla, manzum olarak, Hz. Muhammed (s.a.v.)'den rüya yoluyla alınan işaret ve ilham ile yazılmış, Müslüman halkın fikriyatına ve hissiyatına hitap etmiş, tercüman olmuştur. Bu tebliğde, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e muhabbetin kalplerde uyanmasını sağlayan *Muhammediye*'nin müellifi Yazıcıoğlu Mehmed Efendi'nin şahsiyeti ve eserin hususiyetleri, tesirleri üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Muhammediye, Yazıcıoğlu Mehmed, Tasavvuf, Halk, İrşad, Okuma, Muhabbet

YAZIJO'G'LI MEHMEDNING USMONLI GEOGRAFIYASIDA ASIRLAR DAVOMIDA O'QILGAN TASAVVUFİY ASARI "MUHAMMADIYA" HAQIDA

Dr. Kemal Yavuz Ataman,

Ijtimoiy siyosat fanlari doktori, Danışman Ltd.da ilmiy maslahatchiTurkiya

Annotatsiya. Usmonlilar islom va turk tarixida o'ziga xos jamiyat va davlatni barpo qilganlar. Shu jihatdan tasavvufiy madaniyatga ega bo'lgan bu saltanatda so'fiy alloma, mutafakkir, yozuvchi va shoirlarning she'riy va nasriy asarlari insonlarni hidoyat qilishda muhim o'rin tutgan. Usmonlilar davrida kitob madaniyati bilan suhbat madaniyati o'rtasida ko'priq qurilgan. Insonlarning bilim olishi va tarbiyasiga alohida ahamiyat qaratilib, xalqni hidoyatga boshlagan asarlar diqqat markazda bo'lgan. XV asrda yashagan Usmonli olimi, mutasavvif, yozuvchi va shoir Yazijio'g'li Mehmed Afandining "Muhammadiya" asari ana shunday asarlar sirasidandir. Asar xalq tomonidan eng ko'p o'qiladigan kitoblardan biri bo'lib, nazmda, sodda, samimiy, sof va ravon uslubda bitilgan. Hz. Muhammad (s.a.v.)dan tushlar orqali olingan ishora va ilhom asosida yozilgan. Muallif majozan musulmonlarning fikr va tuyg'ulariga murojaat etib, bu tuyg'ularning tarjimoni o'laroq namoyon bo'ladi. Maqolada "Muahmmadiya" asarining muallifi, qalblarda Payg'ambarimiz (s.a.v.)ga muhabbat uyg'onishiga xizmat qilgan Yazijio'g'li Mehmed afandining shaxsiyati, asarga xos xususiyatlar va uning ta'siri haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: Muhammadiya, Yazijio'g'li Mehmed, tasavvuf, insoniyat, hidoyat, o'qish, muhabbat.

THE SUFI POETIC WORK BY YAZICIOĞLU MEHMED THAT WAS READ FOR CENTURIES IN OTTOMAN LANDS: MUHAMMEDIYE

Dr. Kemal Yavuz Ataman,

Doctor of Social Politics, Danışman Consulting Ltd.Türkiye

Abstract. The Ottomans established a unique society and state that became institutionalized in the history of Islam and the Turks. As part of a Sufi civilization, the works of Sufi scholars, thinkers, authors, writers, and poets, both in verse and prose, played an influential role in the spiritual guidance of the people. During the Ottoman period, a bridge was formed between the written culture and the oral tradition of discourse. Great importance was placed on personal development and wisdom, and certain works that guided the public received greater attention. One such work is *Muhammediye*, written by Yazıcıoğlu Mehmed Efendi, an Ottoman scholar, Sufi, author, and poet who lived in the fifteenth century. *Muhammediye* is one of the most widely read books by the public. Written in a simple, sincere, pure, and fluent style in verse, it was composed under the guidance and inspiration received through a dream from the Prophet Muhammad (peace be upon him). The book resonates with the thoughts and emotions of the Muslim people, serving as a translator of their sentiments. This paper will focus on the personality of Yazıcıoğlu Mehmed Efendi, the author of *Muhammediye*, which kindles love for the Prophet Muhammad (peace be upon him) in the hearts, and will explore the distinctive features and impact of the work.

Keywords: Muhammediye, Yazıcıoğlu Mehmed, Sufism, Public, Spiritual Guidance, Reading, Love

Osmanlılarda Kitap Okuma Kültürü ve Halk Kitapları

Osmanlı Devleti Doğu, Batı, Kuzey ve Güney arasındajeo-stratejik ve kritik bir konumda yer almıştır. Geniş bir coğrafyada asırlarca hayatiyetini devam ettiren farklı din, ırk, mezhepverenklere sahip büyük bir nüfusu,huzur ve selamet içerisinde idare eden Osmanlılar büyük bir devleti kurmuşlardır. Fetihler, göçler sebebiyle buluşan çeşitli insanların birlikte yaşamalarını sağlamışlardır. Osmanlılar devletin devamlılığı,cemiyetin istikrarı içinhalkın irşadına ve eğitimine çokönem vermişlerdir. Halkın anlayacağı dilde yazılankitaplaryüzyıllarcamekteplerde, medreselerde, dergahlarda, evlerde, şehirlerde veköylerde okunmuştur. Halkın kolay anlayacağı dil ve üsluba sahip akıcı, kısa ve özlü şiir, menkıbe, hikâye türü eserlerinsanları cezp etmiştir.İslam'da sohbet kültürü asırdır. İslam dini Hz. Peygamber (s.a.v.) zamanından itibaren sohbet yoluyla anlatılmıştır. Bu yüzdendir ki O'nu takip edenlere, tabi olanlara"sahabe" denilmiştir. İslam'ın yaşanması ve yayılmasıyla ilim, kültür, sanat ve bazı alanlarda yapılançalışmalar gelişmiştir. İslam dininin itikadı ve ameli

hükümleri öğrenmeyi vetatbiketmeyigerektirmektedir. Umumi halkın seviyesine hitap eden sıcak, samimi, kalbi ifadeler, şiirler yoluyla dahafaydalı olmuştur. Yunus Emre, Süleyman Çelebi gibi sufilerinşiirleri ciltler dolusu kitaplardan halka daha çok tesir etmiştir. Osmanlılar sözlü, şifahi kültür ile yazılı, kitabi kültürü telif eden eserlereönem vermişler, bazı eserlerin okunması ve dinlenmesiyle halk irşat edilmiştir. Kıraat meclislerive okuma toplantılarında insanlar kitap okumak ve dinlemek üzere ortak mekanlarda bir araya gelmişlerdir [Öztürk, 2007.–401]. Halka yönelik bu kitaplar edebi olmaktan ziyade eğitici, öğretici vasıfta, akıcı, heyecan verici bir üslupla kaleme alınmıştır. Okuma kültürü insanların tedrisatı ve müktesebatı bakımından mühimdir.Mazinintecrübeleri, fikriyatı ve hissiyatı hakkındaaz bir zaman sarf ederek malumat sahibi olmak okuma yoluyla mümkündür. Bu şekilde insanların bilgileri artar, zenginlik kazanırlar. Sözüle anlatılanlar bir müddet sonra hafızalarda kayıp olur. Kitap daima insanın yanındadır, kalıcıdır [Coşan, 2011.–95]. Osmanlı cemiyetinde dini ve ahlaki kitaplar köy odalarında, kıraathanelerde, kahvehanelerde, askeri kışlalarda okunmuştur. Uzun kış geceleri aynı mahaldeoturan insanların bir araya gelerek kitap okuma meclislerinde toplanmalarına vesile olmuştur. Dini, tasavvufi, ahlaki, tarihi olarak Mevlid, Muhammediyye, Envarü'l-Aşıkîn, Ahmediyye, Müzekki'n-Nüfusen çok okunan kitaplardır.Destani olarak Siyer kitapları, Hz. Ali Cenknameleri, Battalgazi, Danişmendgazi, Ebu Müslim, Saltukname gibi eserler tercih edilmiştir. Menkıbevi olarak Peygamberlerin ve velilerin hayatlarını anlatan Kıssa-i Yusuf, Halilname, İbrahim Edhem gibi eserler revaç görmüştür. Bu kitaplar kıraat meclisleri ve okuma toplantılarında yüksek sesli okunmuştur. Bu vesile ile şifahi kültür ile kitabi arasında bir irtibat sağlanmıştır [Öztürk, 2007.–441]. XIV ve XV Yüzyıl Osmanlılarında devleti dinive takviye eden, ahlaki, tasavvufi özelliklere sahip, pratik bilgileri havi kitaplar manzum ve mensur olarak yazılmış, halkın irşadında müessir olmuşlardır. Okuma-yazma oranlarının düşük olduğuyerlerde halkın daha çok dinlemekten hoşlandığı bir vakıdır. Bir kitabın topluluk önünde sesli okunması, okuyanınhisleri, hareketleri dinleyenleri etkiler. Bir kitabın kalabalık içerisinde ilgi ile dinlenilmesi, aynızamanda insanlar arasında birliğin ve bütünlüğün sağlanmasına sebep olur. Bu bakımdan şifahi, sözlü, sohbet kültürü bir cemiyet için çok ehemmiyetlidir [Kara,1999.–401]. Osmanlılarda dini eğitim ilk olarak ailede verilmektedir. Ayrıca, mektep, medrese; mescid, camii; zaviye, tekkelerde halk tabakası ve ilmiyeesınıfı, sufiler için dini eğitim çeşitli şekillerde verilmiştir. Müslümanlar olarak Osmanlılarda da dini eğitim Kur'an-ı Kerim, Hadis-i Şerif Kitapları, alimler, arifler, mütefekkirler ve sanatkarların kitapları ile sağlanmıştır. “Osmanlı Zihniyeti, Cemiyeti, Coğrafyası”nı anlamakbu eserleri, kitapları tanımakla mümkündür. Yazılan kitaplar halkın izanına, idrakine sunulmuş,dini konularda irfanına, intibahına ve intibakına vesile olmuştur. Bazıları heyecan veren, bazıları tahayyül gücünü harekete geçiren, bazıları gönülleri ve kalpleri çalıştıran kitaplar mektep, medrese ve tekkelerdeokutulmuştur. Osmanlılarda dini, ilmi ve kültürel eserler üç dilde yazılmış, Türkçe, Arapça ve Farsça birlikte kullanılmıştır. Halkın heyecan ve alaka duyduğu bazı eserler neredeyse her hanede, evde yer almıştır.Yazıcıoğlu Mehmed Efendi'nin 843/1451 yılında yazdığı *Muhammediye* isimli eseri Osmanlı Coğrafyasında en çok okunan üç-beş kitaptan birisidir [Kara, 1999. –32, 33]. Dini ilimleri tahsil eden, tasavvufi eğitimi almış bulunan Yazıcıoğlu Mehmed Efendi'nin Hz. Peygamber (s.a.v.)'i anlatan eseri manzum olarak telif edilmiştir. Bu eser yazıldığı tarihten itibaren asırlarca okunmuş ve hâlen okunmaktadır.*Muhammediye* eserinde Hz. Muhammed'in Varlık Alemi İçin Önemi, Hakikat-i Muhammediyye,Nur-ı Muhammedî, Hz. Muhammed'in Nübüvveti-Risaleti, Mi'rac-ı Resulullah, Şefaat-i Resulullah, Beyt-i Hilafet, Gazavât-ı Resulullah,Mucizât-ı Resulullah, Ezvâc-ı Tahirât-ı Resulullah, Ahlak-ı Resulullah yer almaktadır [Erşahin, 2020.– 63-79].

Yazıcıoğlu Mehmed Efendi (öl. 855/145) ve Muhammediye Eseri

Ailesinin Bolu veya Ankara'da olduğu zannedilen Mehmed Efendi'nin babası Salih Efendi bu çevrede katiplik yaptığından dolayı “yazıcı” olarak maruftur. Bu sebeple oğulları Mehmed Efendi ve kardeşi Ahmed Bican “Yazıcıoğlu” olarak anılmışlardır. Mehmed Efendi'nin doğum yeri tam olarak bilinem emekle beraber Gelibolu'ya yakın bir yerdedoğduğu ifade edilmektedir [Uzun, 2013. – 363]. O'nun Ankara'da doğduğu da rivayetler arasındadır. Sultan İkinci Murad ve kısmen Fatih devrinde yaşamıştır. İlk eğitimi babası Salih Efendi'den almış, Arapça ve Farsça'yı ondan öğrenmiş, her iki dilde kitap yazacak seviyeye ulaşmıştır.Anadolu, Maveraünnehir, Arap ve Fars diyarlarını dolaşmıştır. Birçok meşhur alim ve sufiyi yetiştiren Bayramiyye tarikatının müessisi Hacı Bayram-ı Veli'ye intisab ederek tasavvufi yola girmiştir [Erşahin, 2020. – 52]. Muhtelif ilimlerde ve edebiyatta geniş malumata, tasavvufi şahsiyete sahip olmuştur. Dini ilimleri tedris, tahsil ve ikmalinden sonra bir kaya üzerinde oyulu bulunan iki odalı çilehanesine çekilmiştir. Yaşadığı çevrede bulunan sevenleri, dostları Hz. Peygamber (s.a.v.) hakkında bir eser yazmasını arzu ve talep etmişlerdir. *Muhammediye*'de yer alan bazı ifadelerden eserlerini çilehanesinde yazdığı anlaşılmaktadır. Hacca gittiği kaydedilmiş, vefatına kadar vaaz, ders, telif ve irşad ile meşgul olmuş, 851/ 1451 yılında Gelibolu'da vefat etmiştir. Vasiyetine binaen çilehanesine yakın mezarlığa defn edilmiştir [Uzun, 2013. –363]. Yazıcıoğlu Mehmed Efendi halkın Hz. Peygamber (s.a.v.) hakkında bir eser yazmasını istemeleri üzerin telaşa ve tereddüde düşmüştür. Hz. Muhammed (s.a.v.) 'i rüyasında görmüş, aldığı işaret üzerine Meğaribu'z Zaman isimli Arapça eserini telif etmiştir.Bu kitaba halka rağbeti etmesi üzerine, eserin Hz. Peygamber (s.a.v.) ile

ilgili kısımlarını genişletmiş, *Muhammediye* kitabı bu şekilde ortaya çıkmıştır, *Muhammediye* kitabını halkın anlayacağı dilde Türkçe, akıcı, çekici bir üslupla ve manzum olarak yazmıştır. Peygamberimiz (s.a.v.) Hazretlerini gördükten sonra halkın arzu ettiği kitabı yazmasına kanaat getirmiştir [Uzun, 2013. – 363]. Peygamber (s.a.v.) Hazretlerinin telkini, tasvibi, teşviki, O’ndan hasıl olan ilham ile eseri kaleme aldığını manzum olarak belirtmiştir:

*Sana ol vermiş idi bu kitabı
Pes ilt O’na geri iş bu kitabı
O cümle kainatın afitabı
Çüm emretti bana düzdüm kitabı*
[Çelebioğlu,1986. – 18].

Gördüğü rüyadan almış olduğu ilhamı şu şekilde ifade eder:

*Geri sırrımdan etti bana irşâd / Ki gönlün perdesini aç dilârâ
Sonra sırrımdan beni irşâd etti / ki gönlünün perdesini aç [ey] gönül süsleyen.
Götür gönlün hicâbından nikabı / Cemâlin nûru cânında ara
Gönlünden perdeyi, peçeyi kaldır / Hakk’ın Cemâl nurlarını [kendi] canın da ara.
İçir hikmet şarâbın ümmetime / Sözümü söyle halka âşikârâ
Ümmetime hikmet şarabından içir / sözlerimi halka açık bir şekilde söyle.
Ki düpdüz âlemin halkı işitti / Benüm evsâfımı berren ve bahrâ
Benim vasıflarımı denizlerde ve karalardaki tüm âlemlerin halkları işitmiş tir.
Kemâlâtım yetiştir sen dahi pes / İşitsin ümmetim şehren fe-şehrâ
Sen de benim kemallerimi ümmetime şehirlerden şehirlere ulaştır*
[Dönmez,2020. – 119].

Yazıcıoğlu Mehmed Efendi’nin *Muhammediye* eseri Osmanlı coğrafyasında, Anadolu, Balkanlar, Kafkasya, Kazan, Buhara gibi yerlerde asırlarca okunmuştur. Evliya Çelebi birçok şehirde eseri ezberleyenlere rastladığını belirtmiştir. Eser mevlid formunda, ritmik olarak da icra edilmiştir. Yazıcıoğlu bu hususta rüyasından bahsederek,Hz. Muhammed (s.a.v.) Efendimizden emir aldığını belirtir:

*Yenile mevlidim çıksın cihâna
Eğerçi söylenir dehren-fe-dehrâ*
[Erşahin, 2020. – 83].

Nitekim “Mevlid” formunda dini törenlerde eserin bazı kısımları okunmuştur.Eserin diğer kısmı ise Mehmed Efendi’nin talebi üzerine aynı devirde yaşadığı, kardeşi alim, fazıl, sufi, mütefekkir Yazıcıoğlu Ahmed Bican Efendi tarafından Envaru’l Aşıkîn ismiyle nesir ve Türkçe olarak tercüme edilmiştir. Müslüman cemiyetlerin müşterek kıymetlerini ihtiva eden, kompleks konuları sade bir şekilde takdim eden Envaru’l Aşıkîn halkın anlayacağı dilde yazılmış, yaygın olarak okunmuş, tesiri yüksek bir eserdir [Uyar, 2020. – 102]. Ahmed Bican Efendi, ağabeyini çok seven, takdir eden, kıymetini bilen birisi olarak, ağabeyine dünyada bir eser, yadigar bırakmasını, zira dünyanın vefasının olmadığını ifade eder. Daha sonra Meğâribu’z Zaman eserini yazan Mehmed Efendi kardeşi Ahmed Bican’danyazdığı kitabı Türkçe’ye tercüme etmesini ister [Çelebioğlu, 1989 – 49-51]. Envaru’l Aşıkîn kitabı halk tarafından en çok okunan etkili eserler arasındadır. Ahmed Efendi de ağabeyi gibi Hacı Bayram-ı Veli Hazretlerine intisab ederek, tasavvuf yoluna dahil olmuştur. Her iki kardeşe “Bican” lakabı verilmiştir. Rivayete göre Bayramiyye tarikatına intisab ettikten sonra Yazıcıoğlu kardeşler riyazete çok önem vermiş, zayıf düşmüşlerdir. Bican (cansız) zayıf demektir. Her iki kardeş ilim, irfan, zikir, fikir, telif yanında aktif, kâmil bir mutasavvıf olarak Gelibolu civarında cihada katılmışlar, düşmana karşı durmuşlardır. Envârü’l-Âşikîn eserinde Ahmed Bican şunları ifade etmektedir: “Elhamdülillâh ki Gelibolu’da nice kez kâfir ile ceng idüp gazâlar idüp dururuz. Gâh kâfir bize geldi. Gâh biz kâfire varup dururuz”, Yazıcıoğlu kardeşlerin sufiliğinyanında hem nefisler eğitimi, hem de düşman ile gazâda buldukları anlaşılmalıdır [Çelebioğlu, 1989. – 49-51]. Her iki eser Meğaribu’z Zaman kitabından neşet etmiştir. Nitekim Mehmed Efendi bu hâli şu şekilde ifade etmiştir:

*İkisi de Meğaribden çıkipdur
Taşıp deryâ,iki yüzden akupdur*
[Kara, 1999. –45].

Çevresindedini, tasavvufi müracaat noktası haline Mehmed Efendi halkın Hz. Peygamber (s.a.v) ile ilgili eser yazmak istemelerine karşı şunları dile getirmiştir:

*İşittiniz nice türlü haberler / Husûsâ sîreler oldu müserrâ
Şimdiye kadar (Hz. Peygamber’in siyeri hakkında) çeşitli haberler duydunuz, husûsî
olarak siyerler ortaya çıktı.
Düzülmüştür nice mevlîd kitâbı / Yazılmıştır nice evsâf-ı kübrâ
Nice mevlid kitapları düzülmüş / (Onun) yüce vasıflarına dair nice kitaplar yazılmıştır.
Bilinmiştir denilmiştir okunmuş / Anılmıştır kamu kübrâ ve sugrâ
Ona dair ne varsa bilinmiş, söylenmiş, okunmuştur / büyük, küçük her şey dile
getirilmiştir.*

*Dediler nakl-i tefsîr olsa bize / Hadîs olsa kim oldur ilm-i ahrâ
Dediler ki [o kitapta] tefsirlerden nakiller olsa bizim için / hadisler olsa ki hadis
Kur'an'dan sonra gelen ilimdir.
[Dönmez, 2020. – 117, 118].*

Mutasavvıf, mürid, alim, arif Hacı Bayram-ı Veli'nin müridi olan Mehmed Efendi Hocasını, "cihanın kutbu", "cihanın şeyhi", "cihanın şahı", "sultanu'l-meşayih" "burhanu'l-meşayih" gibi sıfatlarla anmaktadır. Muhammediye eserinin yazılmasından yirmi sene önce 1429'da Hacı Bayram vefat etmiştir. Mehmed Efendi şeyhini rüya ve mana âleminde gördüğünü, eserini O'na takdim ettiğini belirtmektedir:

*Bu zar ile bu raz içindeken ben / Bu naz ile niyaz içindeken ben,
Görürem halde sultanu'l-meşayih / Görürem vaktde burhanu'l-meşayih.
Cihanun kutbu mahı Hacı Bayram / Cihanun şeyh u şahı Hacı Bayram,
Gözükdi sırr ile dir müjdigâni / Ki virdi Hak sana ol zindigâni.
Ki sana kaldı bir kitabı ihsan / Ki mislin düzmedi dünyada insan.
Düzöldüyse Arab düzdü ya acem / Denildiye biraz dendi seran cam.
Eğer Türki dilince varsa divan / Sentüğe düzülüptür yüce livan.
Çün şeyhüm bu sözi işrab kıldı / Sözüni canuma mihrab kıldı.
Didüm çün himmet idün hikmet irdi / Çü hikmet irdi Hak'dan rahmet irdi. Selamullah
irişsün size ya şeyh / Dükenmez himmet eylen biz eyâ şeyh.
[Çelebioğlu, 1996. – 592].*

Muhammediye, Maruf ve Meşhur Eser

Mehmed Efendi Meğaribu'z Zaman isimli Arapça eserini Hz. Peygamber (s.a.v.) 'i rüyasında gördükten sonra yazmıştır. Hz. Peygamber (s.a.v.) ile ilgili kısımları manzum, Türkçe ve genişletmiş olarak düzenlemiş, Osmanlı coğrafyasında en çok okunan eserler arasında olan Muhammediye kitabı bu şekilde meydana çıkmıştır.

Eserin asıl ismi "Kitâbü Muhammediyye fi na'ti seyyidi'l-âlemîn habîbillâhi'l-a'zam Ebi'l-Kâsım Muhammedini'l-Mustafâ" adını taşımaktadır.

*Çün esbab oldu itdüm sözü bünyad
Çün oğlan toğdı virdüm bir güzel ad.
Semmeytüha bi'-risaleti'l-Muhammediye
[Çelebioğlu, 1996. – 88, 89].*

Esere bu ismin verilmesinde iki gaye vardır: Bir taraftan Hz. Muhammed (s.a.v.)'e, diğer yandan kitabın müellif Mehmed Efendi'ye ait olmasına işaret edilmektedir. Yazıcıoğlu, eserini büyük bir Aşk-ı Muhammed ile yazmıştır. Ateşinden yangın çıkmış, adeta kağıtlar yanmaya başlamıştır:

*Senin vaşfin kitabını yazarken Yazıcıoğlu
Yanar cânı eder âhi elinde tutuşur evrâk*

Muhammediye kitabı Kuran-ı Kerim, İncil, Tevrat, Zebur, Hadis ve Raviler, Tefsir ve Hadis Alimleri, Ehl-i Keşif Mutasavvıflar, İsrailiyyat Ravileri, Edebi eserlere dayanılarak yazılmış, 55 (elli beş) kaynağın olduğu tespit edilmiştir [Çalka, 2018. – 42]. Muhammediye, dört kısımdır. Birinci kısımda yaratılıştan, ikinci kısımda Hz. Peygamber (s.a.v.) 'den, üçüncü kısımda kıyametten, ahiretten, dördüncü kısımda "Hatimetü'l-kitab" ve "Medh-i Muhammed Mustafâ"dan bahsedilmektedir [Çelebioğlu, 1996. – 185-197]. Muhammediye kitabı, halk kitapları arasında çok sayıda istinsah edilmiş, baskısı yapılmış, yazıldığı günden bu güne daima okunan, tesiri yüksek bir çok dile tercüme edilmiş eserdir [Erşahin, 2020 – 51].

Hız. Peygamber (s.a.v.) Efendimiz ile Tekrarlanan Bazı Beyitlerden Misaller:

*Muhammed sir-ı a'ladır ki kadr-i kaabe kavseyn ol
Muhammed nur-ı ecladır ki Hak sultan-ı kevneyn ol ...
Mustafa'dır ruh-ı azam nur-ı nur-ı kayinât
Mustafa'dır vech-i ekrem sırr-ı sırr-ı beyyinât ...
Ferd-i câmi'dir Muhammed mazhar-ı zât u sıfat
Gaybıdır gaybu'l-hakayık aynıdır aynu'l-hayat ...
Muhammed'dir Hakk'ın sırrı maârif şehrinin hânı
Şerâyi' bahrine hakaayık dürrünün kânu ...
İmamu'l-muttekin oldur hitâmu'l-mürselin ol şah
Nizâmu'l-alemin oldur hümâmu'l-ekmelin ol şah. ...
Gör kemal-i kudretini nuru cism ü cân eder
Canlara cân eder onu kendüye cânân eder. ...
Muhammed feyz-i hikmettir, çün oldur âyet-i kübrâ /
Muhammed mahz-ı rahmettir çün oldur gâyet-i büsrâ ...
Ona evvel sıfâtiyle tecelli eyledi Allah
Pes ondan sonra zâtiyle tecelli eyledi Allah ...*

*Sırr-ı ekberdir Muhammed seyyid-i kevn ü mekan
Nûr-ı ezherdir Muhammed es 'ad-i hin ü zaman ...*

*Çün oldur habib pes odur seyyid-i kâyinât
Çün oldur şefî' pes odur mesned-i mümkinât ...*

*Muhammed'dir ki ilminden bilindi mersad-ı âyât
Muhammed'dir ki aynundan bulundu maksad-ı gâyât*
[Erşahin, 2020. – 81].

Muhammediye eseri altı asır Osmanlıların hâkimolduğu geniş bir coğrafyada samimiyetle, aşkla, sevgile okunmuştur. Eserde çok ağır konular, sade bir şekilde halka takdim edilmiştir. Müellifin muhlis, mütefekkir, alim, alim, arif, aşık bir zat olması eserin tesirini artıran unsurlardır. Mehmed Efendi'nin kitabını Hz. Muhammed (s.a.v.) 'i rüyada görmesi ile yazmaya başlaması, ilhamın O'ndan geldiğini ifade etmesi hikmete ve esrarışaret etmektedir. Kitabın Ehl-i Sünnet itikadına dayanması, Türklerin hayat tarzları ve zihniyeti ile bütünleşmesi halk tarafından benimsenmesini sağlamıştır. Eserde Hz. Peygamber (s.a.v.) 'in varlık, ahlak, ilim, estetik tarafları kapsamlı bir tarzdayer almıştır. Eserin yazılmasından önceki dönemlerde Osmanlı fetret devrini yaşadığı için cemiyette birlik ve beraberliğe ihtiyaç hissedilmektedir. Kitap toplumsal ahenk ve bütünlüğü sağlamasına katkı sağlamış, çok faydalı olmuştur. İstanbul'un fethinden önce tamamlanan eser, fetih sonrasında mektep, medrese, tekke ve zaviyelerde, köy odalarında, avam ve havas tarafından her kademedede okunmuştur. Neticede, Hz. Muhammed (s.a.v.) 'e olan muhabbet kalplere nakş edilmeye çalışılmış, iki cihan saadetinin Hz. Muhammed (s.a.v.) 'i sevmeye, yoluna ittiba etmeye, salat ü selam getirmeye bağlı olduğuna işaret edilmiştir.

KAYNAKÇA

1. Çalka, Mehmet Sait., 2018. Yazıcıoğlu Mehmed'in Muhammediye'sinde Dinî ve Edebî Kaynaklar, Osmanlı M. Araştırmaları Dergisi, C V, sayı: 12, 33-43.
2. Çelebioğlu, A., 1996 Muhammediye, c. 1, MEB Yayınları, Ankara.
3. Çelebioğlu, A., 1996 Muhammediye, c. 2, MEB Yayınları, Ankara.
4. Çelebioğlu, Âmil., 1989. Ahmet Bican, Diyanet İslam Ansiklopedisi, C.2., 49-51.
5. Coşan, M. Esad., 2013. Dilimiz, Kültürümüz, 5. Baskı, Server Yayınları, İstanbul.
6. Dönmez, Hanife. 2020. İslam Metafizik Düşüncesini Halka Ulaştıran Bir Metin Olarak Muhammediye, Uluslararası 14. ve 15. Yüzyıl İslam Düşüncesinde Felsefe, Kelam ve Tasavvuf Sempozyumu Bildirileri, cilt: II, s. 115-129.
7. Erşahin, Seyfettin., 2020. Bayramilerin Hz. Muhammed [AS] Anlayışı: Yazıcıoğlu Mehmed'in Muhammediye Örneği, Hacı Bayram-ı Velî V. 51-89.
8. Kara, Mustafa., 1999. XIV. ve XV. Yüzyıllarda Osmanlı Toplumunu Besleyen Türkçe Kitaplar, İslâmî Araştırmalar, C. XII, S. 2, 130-148.
9. Öztürk, Z., 2007. Osmanlı Döneminde Kıraat Meclislerinde Okunan Halk Kitapları. Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi(9), 401-446.
10. Uyar, Mehmet., 2020. Muhammediye ve Envârü'l-'Âşıkîn'de Hakikat-i Muhammediye Yorumu, Uluslararası 14. ve 15. Yüzyıl İslam Düş. Felsefe, Kelam ve Tasavvuf Sempozyumu Bildirileri -II-, C. II, 99-114.
11. Uzun, Mustafa İsmet., 2013, Muhammediyye, Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 43, 363.